

İlk İlkeler

Para hakkında yazarken teknik terimlerden tamamen kaçınamazsınız. En basit dönem ve fikirlerin başında bunlarla uğraşılması gerekir. Zamanla bunlar oturacaktır.

Tüm finansal piyasalardaki temel fikir para üzerinden kazanç elde etmektir. Para, sahibi için çalışmak zorundadır. Burada - şimdilik pratikte birden olacak vergi karışıklıklarını göz ardı ediyoruz – bunu yapabilecek birkaç yol var:

- Size yıllık %10 faiz ödeyen bir bankaya 1000 pound yatırılıyorsunuz. Başka bir deyişle, 1000 poundluk sermaye, sermayenizin getirisi olan 100 poundu kazandırır. 1000 poundu geri istediğinizde 1000 pound artı varsa hesaplanan faizi alırsınız, ne eksik ne fazla. Bankanızın veya şirketinizin batmaması şartıyla 1000 poundluk sermayeniz riskte olmaz, her yıl satın alma gücünü düşürebilecek enflasyon dışında.
- Altın fiyatlarının yükseleceğini düşündüğünüz için 1000 poundluk altın külçe satın aldınız. Bir yıl sonra altın fiyatları %20 artarsa, altınınızı 1200 pounda satabilirsiniz. 1000 poundluk sermaye masrafından 200 poundluk kâr, sermaye kazancı elde etmiş olursunuz. Eğer altının fiyatı değişme göstermezse, hiçbir şey kazanmazsınız çünkü altın gibi emtiaların faiz getirisi yoktur.
- 1000 poundunuzu borsada takas edilen hisseleri-tahvilleri almak için kullandınız. Genelde bunlar devlet tahvilleri (altın işlemeli hisseler olarak bilinir) veya bir şirketteki adi hisse senetleri olur. İlk her zaman, ikinci de normalde bir gelir sağlar. Geleneksel tahviller sabit bir faiz oranı öder. Şirketlerdeki adi hisse senetleri şirketin kazandığı gelirden kâr payı öder. Eğer şirketin kârı yükselirse, kâr payı da yükselme eğiliminde olur. Fakat herhangi bir kâr payı olacağının garantisi de yoktur. Şirket zarar yaparsa, kâr payı dağıtmayı durdurabilir.

Fakat borsada hisse senedi aldığınız zaman, 1000 poundunuzun getirisi faize veya alacağınız kâr payıyla limitli değildir. Bu hisse senetlerinin borsadaki fiyatları yükselip düşecektir ve normalde 1000 pound olan yatırımınız buna bağlı olarak daha çok veya daha az değerli hale gelecektir. Yani sermaye kârının veya zararının riskini almış oluyorsunuz.

Yıllık toplam 40 pound kâr payı veren 1000 pound değerinde adi hisse senedi aldığınızı varsayalım. Yatırımınıza karşılık yıllık %4'lük bir getiri veya kâr payı alıyorsunuz (40 poundun 1000 pounddaki yüzdelik hâli). Bir yıl sonra piyasa değeri 1000 pound olan senedinizin değeri 1100 pounda yükselirse bunları 100 pound sermaye kârı için satabilirsiniz (veya orijinal sermayenizde %10 kâr). Yani bir yılsonunda oluşan 40 poundluk gelir ve 100 poundluk sermaye kazancı ile toplam getirisi: 140 pound veya 1000 poundluk yatırımınıza karşılık %14'lük getiri.

Yatırımcılar genellikle sabit faizli hisse senetlerine göre çok daha düşük başlangıç kâr payı veren hisse senetlerini kabul etmeye hazırdırlar çünkü gelirin (buna bağlı olarak hisse senetlerinin piyasa değerinin de) gelecekte yükselmesini bekliyorlar. Adi hisse senedi işindeki çoğu yatırımcı sermaye kazancının en az geliri kadar olmasını ararlar. Eğer bir hisse senedi

alıyorsanız unutmamalısınız ki bu senet devlet tahvili ya da şirket hissesi olsun fiyatının düşebilme riskini de almış oluyorsunuz. Fakat en azından hükümet tahvilinde geliriniz hükümet tarafından garanti altında. Senette ikinci bir risk kademesi var: şirket, kâr payı ödeyecek kadar yeterli kâr elde edemeyebilir.

- Son olarak, 1000 poundu direk iş dünyasında çalışmak üzere koyabilirsiniz. Bu seçenek tam olarak finansal piyasaları içermediği için bunu görmezden geleceğiz.

Özetlemek gerekirse: Para gelir üretmek için bankaya yatırılabilir, emtia veya değerinin artacağını düşündüğümüz (kendi eviniz de dâhil) malları satın almak için kullanılabilir veya normalde bir gelir üreten ama sermaye getirisi veya zararı olabilen borsadaki hisse senetlerine yatırılabilir. Bunların hepsinin birçok varyasyonu vardır. Fakat ilkeleri aklınızda tutun ve varyasyonlar yerine oturacaktır.

Piyasalar ve Faiz Oranları

Her türlü yatırım türü ve bunların türevleri için bir piyasa var. Londra'da bir para piyasası var. Fiziksel bir pazar alanı değil: Takaslar telefonda yapılıyor ve paranın kullanımı için alıcının ödediği ücret faiz oranı. Emtialar için marketler var. Ve hükümet tahvilleri ve şirket hisseleri için bir market var: Borsa. Finansal basında okuduğunuzun çoğu bu piyasalarla, hareketleriyle ve alım satımlara yapılan yatırımlarla ilgilidir.

Önemli olan nokta şu ki hiçbir piyasa diğerlerinden bağımsız değil. Bağlayan faktör ise paranın maliyetidir (veya bir yatırımcının para üzerinden yapacağı getiridir ki, bu da aynı paranın diğer yüzüdür). Eğer faiz oranları artar veya düşerse, tüm finansal piyasalarda bir dalgalanma hareketi olması muhtemeldir.

Bu finansal küredeki tek önemli mekanizmadır ve finansal basında yazılı olan iş anlaşmalarına bağlıdır: ipotek oranlarından devlet tahvil piyasasındaki hareketlerin tartışmalarına kadar. Para yatırımcının almaya hazır olduğu riske uygunluğuna ve parasını bağlayabileceği sürenin uzunluğuna göre en iyi getiriye kazanacağı yöne doğru ivmelenir. Genel bir kural olarak:

- Ne kadar çok para yatırırsanız, o kadar çok getiri bekleyebilirsiniz.
- Paranızı ne kadar uzun süre bağlarsanız/yatırırsanız, o kadar çok getiri bekleyebilirsiniz.
- Ne kadar çok risk almaya hazırsanız, her şey yolunda giderse o kadar çok getiri bekleyebilirsiniz.

Farklı Yatırımlara Farklı Getiriler

Yatırımcıların farklı ihtiyaçlarını karşılaştırmak için tüm alanda farklı getirilerin mevcut olduğu bir finansal sistem var. Diyelim ki bir yatırımcı kısa bir süreliğine bankaya yatırdığı parası için %7 veya daha düşük bir getiriye kabul etmeye hazır olsun. Düşük faiz oranı güvenliğin ve uygunluğun fiyatıdır. Aynı zamanda parasını bir yıllığına yatırıp kilitlemeye hazır olsaydı %10'luk bir getiri bekleyebilirdi. Ve eğer borsada sermaye kâr veya zararı şansını almaya hazır olsaydı %11'lik bir getiri bekleyebilirdi.

Fakat yatırımcıların kullanabileceği bu ve diğer kazançlar, Britanya'da ve yabancı ülkelerdeki paranın maliyetindeki değişmelerle yükselip azalabilir. Bu değişmelere sebep olan şey ise farklı bir

konudur. Şimdilik paranın bazen ucuz (faiz oranları düşük), bazen de pahalı olduğu zamanların (faiz oranları yüksek) olduğunu bilmeniz yeterli.

Faiz oranlarının yükseldiğini farz edelim. Parası için %7 faizle tatmin olan yatırımcı başka yerlerde sunulan faiz oranlarını karşılaştırmak için elini taşın altına koyup hızlı davranarak daha yüksek getiri ümit eder. Ayrıca, parasını bir yıllığına yatırmayı düşünen bir yatırımcı da artık %10 ile tatmin olmayacaktır. Artık sadece diyelim ki %11,5 ile parasını bir yıllığına borç vermeye hazır olacaktır. Yani parayı borç almak isteyen herkes borç vereceklere daha yüksek oranlar önermek zorundadır.

Kesin oranlar argüman için önemli değildir. Temel gerçek ise bir faiz oranı önemli derecede ivmelendiğinde, çoğu diğer oran da aynı yönde ivmelenecektir. Yine de parasını birkaç haftalığına yatıran yatırımcı ile bir yıllığına yatıran yatırımcının aldığı oran arasında fark olacaktır, farkın büyüklüğü değişebilir. Ama faiz oranları genel olarak yükseliyorsa, her iki faiz oranı da genellikle yükselir.

Faiz Oranları ve Tahvil Fiyatları

Faiz oranlarındaki değişimlerin, borsada sabit oranlı faiz ödeyen tahvil fiyatlarına önemli bir etkisi vardır: sabit faizli hisseler, şirketler sabit faizli hisseler çıkarsalar da, devlet tarafından çıkarılan geleneksel güvenilir tahviller en tanınan olanlardır. Bu böyle işliyor.

Güvenilir tahviller **borç senedi** (IOU) ve para ödünç almaya ihtiyaç duyduğunda devlet tarafından çıkarılan **ödeme senetlerinin** başka bir şeklidir. Devlet, para arz eden ve borç senedi alan kişilere bir yıla kadar fazla faiz ödemeyi taahhüt eder. Normalde devlet, hisse senetlerini ileri bir tarihte geri ödemeyi kabul eder, fakat faiz oranı mekanizmasını göstermek için başlangıçta geri ödenmesi gerekmeyen, bozdurulamayan veya vadesiz hisse senedi almak en kolaydır.

Devlete borç veren orijinal yatırımcılar borç senetlerine bağlanmak zorunda değildir. Bunları sonrasında devletten faiz almayı hak eden diğer yatırımcılara satabilirler. Yatırımcıların güvenilir tahvillerde %11 kâr payı beklediği sırada devletin borçlanmaya ihtiyacı olduğunu varsayalım. Borçlandığı her 100 pound için yıllık 11 pound öneriyor. Yatırımcı yıllık 11 pound alma hakkına karşılık 100 pound ödemeye hazırdır çünkü bu başlangıç sermayesinde %11'lik getiriye temsil eder.

Sonra faiz oranlarının yatırımcıların güvenilir tahvil aldığı anda %12,5 getiri bekleyeceği noktaya kadar yükseldiğini varsayalım. Artık yıllık 11 poundluk gelir için 100 pound ödemeyecektir. Sadece başlangıç sermayesine %12,5 getiri olursa ücretini ödemeye hazır olacaktır. Bu olaydaki doğru fiyat 88 pounddur, çünkü yıllık 11 pound gelir almak için 88 pound öderse, yatırımına karşılık %12,5 getiri sağlamış olur (11, 88'in yüzdesi olarak). Yani borsada yıllık 11 pound ödeyen güvenilir tahvilin fiyatı, yatırımcılar satın almaya hazır olmadan önce 88 pounda düşmek zorundadır. 100 pound ödeyen orijinal yatırımcı faiz oranlarındaki artış yüzünden yatırımının değerinin düştüğünü görür. Tersine, faiz oranları düşseydi, yatırımının değeri yükselebilirdi de.

İşte bu yüzden, finansal piyasada faiz oranlarının dıştan bakışı için bu kadar çok yorum var. Daha yüksek faiz oranları şirketler ve bireyler için daha yüksek borç alma masrafı demek oluyor. Ayrıca sabit faizli tahvili olan yatırımcılar için de kayıp demek oluyor.

Piyasalar Gelecekteki Olayları İndirger

Pratikte, borsa fiyatlarındaki hareket burada önerilenden biraz daha karışık ve kavranması gereken hayati bir ilke daha var. Borsalar her zaman ileriye bakar ve gelecekteki olayları veya yatırımcıların bu olayların ne olmasını istediğini indirger. Tahvil piyasasındaki senetlerin fiyatları basitçe faiz oranlarındaki gerçek değişmelerle azalıp yükselmez. Eğer yatırımcı faiz oranlarının yakın gelecekte yükseleceğini düşünüyorsa, muhtemelen sabit faizli senetlerini satmaya başlayacaktır. Yani alıcılardan daha çok satıcılar olacaktır ve genel faiz oranlarındaki düzenlemeler gerçekleşmeden piyasa fiyatı düşmeye başlayacaktır. Bunun gibi, yatırımcılar faiz oranlarının düşeceğini düşünürse sabit faizli senetleri almaya başlayacaktır, böylece faiz oranlarındaki kesinti gerçekleştiğinde ve yeni daha düşük faiz oranları piyasaya yansıyıp fiyatları yükselttiğinde bile kârları olacaktır. Borsalarda kâr yapmak tamamen yanındaki adamdan daha iyi (veya daha hızlı) tahmin yürütmekle alakalıdır.

Piyasa Nedir?

Basındaki raporlar, piyasa bilinçli bir zihni olan canlı varlıkmış gibi, “piyasa şunu yaptı” veya “piyasa ekonomide iyi haberler bekliyor” deme eğilimindedir. Tabi ki durum böyle değildir. Piyasa davranışlarının raporlarını anlamak için piyasanın çalışma şeklini akılda tutmak zorundasınız.

Basitçe piyasa, bireylerin veya kurumların birbiriyle ticaret yapmalarına izin veren bir mekanizmadır. Bu satıcıların ve alıcıların veya onların temsilcilerinin buluşup yüz yüze alım satım yapabildiği fiziksel bir piyasa alanı – bir ticaret zemini – olabilir. Veya basitçe satıcıların ve alıcıların telefonda veya bilgisayar ekranında alışveriş yapabildiği bir ağ olabilir. İlke neredeyse tamamen aynıdır.

Her iki çeşit piyasada da, alıcılar ve satıcılar direkt olarak birbirleriyle veya aracı olarak da bilinen komisyoncular aracılığıyla anlaşma yapabilirler. Eğer direkt anlaşılırsa, her alıcı olmak isteyen, ilgili bir satıcı bulmak zorundadır. Satış yapmak isteyen John Smith, satın almak isteyen Tom Jones’u bulmak zorundadır. Eğer bir aracı varsa, John Smith onun yerine, daha sonra kârlı şekilde satabileceği bir Tom Jones bulabileceğini umduğu, kendi hesabına çalışan (bir ilke olarak hareket eden) komisyoncuya satacaktır. Piyasa yapıcılar hisse senetlerine veya tahvillere alış emri koyarlar/rezervasyon yaparlar. Satabilecekleri birini bulabilme veya rezervasyonlarını dengelemek için daha sonra satın alabileceklerini düşündükleri birilerini bulma ümidiyle hisse senetlerini (ellerinde olmayabilir bile) satmaya hazırdırlar. Her iki şekilde de, Geçimlerini alım satımlarının fiyatlarındaki farktan sağlıyorlar. Komisyoncular (Normalde birbirleriyle rekabet eden birkaç tanesi olur.) piyasaya likidite borçlanırlar. Potansiyel bir alıcı her zaman potansiyel bir satıcı aramaya ihtiyaç duymadan satın alabilir; menkul kıymetler kolayca nakde dönüştürülebilir.

Bir menkul kıymetin (veya herhangi bir şey) piyasa fiyatı belirli bir piyasadaki muhtemel alıcıların ve satıcıların görüşleri arasındaki dengeyi yansıtır. Yorumcuların “piyasa şunu düşündü...” derken demek istediği işte budur. Piyasadaki borsada işlem yapan baskın kesimin görüşünü açıklıyorlar. Bir örnek bunun menkul kıymet fiyatlarına nasıl etki ettiğini göstermeye yardım ediyor.

Fiyatlar Nasıl Yükselip Düşüyor

Piyasada fiyatı 90 pound olarak duran bir menkul kıymet (daha önceden gördüğümüz devlet tahvili de olabilir) olduğunu varsayalım. Bu en son el değiştirdiği fiyattır. Bunun gibi var olan sadece 10 tane daha menkul kıymet olduğunu farzedelim. Fakat fiyatta düşüş olmaktaydı, fiyatı 90 pounddayken hâlâ çok pahalı olduğunu düşünüp satmak isteyen 7 yatırımcı ve satın almaya hazır olan sadece 3 yatırımcı vardı. Eğer fiyat 90 poundda kalsaydı, sadece 3 satıcı kendilerine alıcı bulabilecekleri ve satmak için tatminsiz bir arzu oluşacaktı.

Onun yerine fiyatın 89 pound olduğunu varsayalım. Bu seviyede bir başka yatırımcı bu menkul kıymeti bu fiyatta almaya değeğine karar verirken önceki satıcılardan birisi menkul kıymetin artık pahalı olmadığını ve elinde tutmak istediğine karar verir. Şimdi ise 6 satıcı ve 4 alıcı var. Hâlâ bir denge yok.

Şimdi ise fiyatın 88 pound olduğunu varsayalım. Başka bir yatırımcı menkul kıymetin çekici olduğunu hesap eder ve bu düşük fiyatta potansiyel bir alıcı olarak ortaya çıkarken, başka potansiyel bir satıcı sadece 88 pound alacağı durumda fikrini değiştirir. Şimdi 5 satıcı ve 5 alıcı vardır. Yani 88 poundda fiyat yatırımcıların fikrini değiştirecek, akıllarını çecek bir şey olana kadar iyi olan denge noktasına ulaşır.

Eğer piyasayı yöneten piyasa yapımcılar varsa, teklif edilen fiyatı 90 pounddan 88 pounda düşürürlerdi – alıcıları ve satıcıları eşleştirip rezervasyonlarını dengede tutacakları fiyat. Pratikte işleyici çok daha karmaşık olmasına rağmen ve satmaya ve satın almaya hazır oldukları fiyat aralığında kâr oranını fiyatlandırırsalar da, prensip geçerli olur. Fiyatlar alıcılar ve satıcılar arasındaki denge noktasına doğru hareket edecektir.

Bu ilke sadece menkul kıymet piyasalarında değil tüm pazarlarda işlemektedir. Bankalar önerdikleri ve yükledikleri faiz oranlarını, ödünç vermek isteyen ve ödünç almak isteyenler arasındaki dengeyi sağlayana kadar ayarlama ihtiyacı duyarlar. Yabancı döviz piyasasında pound satın almak isteyenler arasındaki dengeyi sağlayacak bir seviye bulmaya ihtiyaç duyarlar. Londra'daki emtia, altın ve ofis mobilyalarının serbest piyasaları da arz ve talebin aynı etkisinden etkilenmektedir.

Birincil ve İkincil Piyasalar

Sabit faizli menkul kıymetler ve adi hisse senetleri menkul kıymet piyasasında ticareti yapılan temel şeylerdir ve borsa yerel menkul kıymet piyasasıdır. Yatırımcılar birini veya diğerini satın alarak devletin veya endüstrinin ihtiyacı olan finansmanı sağlayarak direkt veya dolaylı şekilde yardım ederler. Neden 'direkt veya dolaylı' diyoruz? Çünkü borsa iki piyasadan oluşur: birincil piyasa ve ikincil piyasa.

Birincil piyasa, devletin, şirketlerin veya diğer organizasyonların nakitlerini yükseltmek için yatırımcılara yeni menkul kıymetleri sattıkları piyasadır. İkincil piyasa ise yatırımcıların bu menkul kıymetleri birbirlerinden alıp satabildiği piyasadır ve bir piyasa her iki fonksiyona (piyasaya) da hizmet eder. İkincil piyasadaki alım satımlar devletin veya şirketlerin finansmanını direkt olarak etkilemez. Fakat yatırımcılar menkul kıymetleri ikincil piyasada alıp satabileceklerini bilmeselerdi senetler ilk çıktığında birincil piyasada hisse senedi olarak devlete ya da şirketlere nakit yatırmada isteksiz olurlardı. İkincil piyasada yatırımcılar tarafından yapılan alım satımlarla oluşan fiyatlar, birincil piyasada nakit için devletin ve şirketlerin çıkaracağı menkul kıymetlerin fiyatlarını belirlemeye yardımcı olur. Makul miktarda akıcı bir ikincil piyasa sağlıklı bir birincil piyasa için hayatı olarak düşünülür.

